

АНОТАЦІЇ

Людмила Тимчук

Підготовка фахівців для освіти дорослих в Україні: ретроспекція 20–30-х років ХХ століття

Основна ідея дослідження полягає в реконструкції історії підготовки фахівців для освіти дорослих як педагогічного феномена, детермінованого суспільно-політичним і соціально-економічним розвитком країни конкретного періоду. У результаті застосування комплексу загальнонаукових і специфічних методів історико-педагогічних досліджень охарактеризовано зміст діяльності фахівців, які залучалися до освітньої роботи з дорослим населенням (інструкторів (ліквідаторів) неписьменності, культармійців, політпросвітпрацівників, фахівців позашкільної освіти); проаналізовано вимоги до них; розкрито систему підготовки; висвітлено її організаційні й дидактичні засади.

Ключові слова: освіта дорослих, андрагог, позашкільна освіта, інструктор ліквідації неписьменності, ліквідатор неписьменності, культармійці, політпросвітпрацівники, фахівці позашкільної освіти.

Основная идея исследования заключается в реконструкции истории подготовки специалистов для образования взрослых как педагогического феномена, детерминированного общественно-политическим и социально-экономическим развитием страны конкретного периода. В результате применения комплекса общенаучных и специфических методов историко-педагогического исследования охарактеризовано содержание деятельности специалистов, которые привлекались к образовательной работе с взрослым населением (инструкторов (ликвидаторов) неграмотности, культармейцев, политпросветработников, специалистов дополнительного образования); проанализированы требования к ним; раскрыто систему подготовки; освещены ее организационные и дидактические основы.

Ключевые слова: образование взрослых, андрагог, внешкольное образование, инструктор ликвидации неграмотности, ликвидатор неграмотности, культармейцы, политпросветработники, специалисты внешкольного образования.

The main idea of the study is to modernize the history of specialists training for the adults' education as a pedagogical phenomenon, which is determined by socio-political and socio-economic development of the country in a particular period. As a result of the complex application of the general scientific and specific historical and pedagogical research methods in educational work with the adults, the content of the specialists' activities was characterized; requirements for them were analyzed; the training system was shown; its organizational and didactic principles were highlighted. It was proved that in the 1920s–1930s, the organization of professional training for adult education became systematic and centralized i.e. public schools were opened for the professional training of teachers for adults, payment for their work was introduced, and clear requirements for professional and personal qualities were determined; the special curricula and educational-methodical literature were developed, the multi-level methodological work was organized.

Keywords: adult education, andragogue, extracurricular education, instructor of illiteracy elimination, illiterate illiteracy, cultists, political education employees, out-of-school education employees.

Олена Галян

Погляд на суб'єктність особистості школяра у педагогічному дискурсі А. С. Макаренка та Г. Г. Ващенко

Дослідницький інтерес до проблеми суб'єктності особистості школяра, тобто можливості реалізації ним авторства власного життя, у статті презентовано з позиції зіставлення педагогічних ідей А. С. Макаренка та Г. Г. Ващенко. Доведено, що об'єднавчим моментом для обох педагогів стала увага до питань організації виховного процесу, особливо у контексті аналізу системи «людина – суспільство». Показано, що у поглядах на важливість вияву вихованцями ознак суб'єктності (вказуючи на це лише контекстуально), А. С. Макаренко та Г. Г. Ващенко були одностайні. Хоча й оцінювали їх відповідно до власного бачення ролі особистості в суспільному бутті, перспектив її життя у зовнішньо заданих / чи самостійно виборених умовах із урахуванням образу того суспільства, яке уможливить її життєздійснення.

Ключові слова: суб'єктність особистості, атрибути суб'єктності, авторська педагогічна система, педагогічні ідеї, педагогічний дискурс, виховання, освітня політика, Г. Г. Ващенко, А. С. Макаренко.

Исследовательский интерес к проблеме субъектности личности школьника, то есть возможности реализации им авторства собственной жизни, в статье представлен с позиции сопоставления педагогических идей А. С. Макаренко и Г. Г. Ващенко. Доказано, что объединяющим моментом для обоих педагогов стало внимание к вопросам организации воспитательного процесса, особенно в контексте анализа системы «человек – общество». Показано, что во взглядах на важность проявления воспитанниками признаков субъектности (указывая на это лишь контекстуально), А. С. Макаренко и Г. Г. Ващенко были единодушны. Однако оценивали

их в соответствии с собственным видением роли личности в общественном бытии, перспектив ее жизни во внешне заданных / или самостоятельно созданных условиях с учетом образа того общества, которое будет способствовать ее жизнеосуществлению.

Ключевые слова: субъектность личности, атрибуты субъектности, авторская педагогическая система, педагогические идеи, педагогический дискурс, воспитание, образовательная политика, Г. Г. Ващенко, А. С. Макаренко.

The research interest in the problem of the pupil's personality agency is presented in the article from the point of view of comparing the pedagogical ideas expressed by A. S. Makarenko and H. H. Vashchenko. The urgency of the approach chosen is due to the fact that the strategies for interpreting pedagogical realities are considered in view of the ideological component of the authors' views on the leading issues of education and educational policy as the most controversial component. The purpose of the article is to present the results of the comparison between A. S. Makarenko's and H. H. Vashchenko's views on the pupil's agent nature in order to find conjunctiveness and (or) disjunctiveness of their pedagogical discourse. It was proved that the unifying point for both teachers was the attention to the issues of organizing the educational process and the relation of the system "man – society" as a fundamental aspect of the theory and practice of education. There have been shown the differences in the value-sense context of the authors' understanding of the content of education. It is substantiated that the view on the goal and the ideal of education is what determined the differences between Makarenko and Vashchenko in the light of the peculiarities of the organization, mechanisms and technology of the implementation of the educational process. In the views on the pupil's personality and their activity in the assimilation of social experience and the importance of revealing the signs of agency (indicating this only contextually), they were unanimous, although they assessed pupils in accordance with their own vision of the role of personality in social life, the prospects of the personality's life in certain / or self-selected conditions. It is determined that in Makarenko's and Vashchenko's pedagogical ideas there is an indication of the possibility of realization of the authorship of pupils' own lives, of course, taking into account their vision of the image of society to which the pupil must correspond, thus, along with other characteristics, outlining the content of his/her agency. Mostly intellectual, less – personal.

Keywords: personality agency, attributes of agency, author's pedagogical system, pedagogical ideas, pedagogical discourse, education, educational policy, H. H. Vashchenko, A. S. Makarenko.

Юлія Клименко

Роль есперанто-бюро у розвитку міжнародного кореспондентського руху (1924–1937 рр.)

У статті розкрито роль бюро есперанто-кореспондентів (есперкорів), що діяли в СРСР упродовж 1924–1937 рр., у розвитку міжнародного кореспондентського руху. Автором висвітлено діяльність есперанто-бюро в УСРР (м. Кременчуг), що мало десятки постійних власних кореспондентів з десятків країн світу, які щорічно обмінювалися сотнями листів і різною друкарською продукцією (книгами, брошурами, періодикою, листівками). Підкреслено значний внесок есперкорівських кореспондентських організацій (не лише бюро, але і невеликих об'єднань) у розвиток міжнародного робількорівського руху.

Ключові слова: есперанто-рух, есперкор, есперкорівські кореспондентські організації, бюро есперкорів, міжнародний кореспондентський рух.

В статье раскрыта роль бюро эсперанто-корреспондентов (есперкоров), действовавших в СССР в 1924-1937 гг., в развитии международного корреспондентского движения. Автором отражена деятельность эсперанто-бюро в УСРР (г. Кременчуг), которое имело десятки постоянных собственных корреспондентов в разных странах мира, которые ежегодно обменивались сотнями писем и разной печатной продукцией (книгами, брошюрами, периодикой, открытками). Подчеркнуто значительный вклад эсперкоровских корреспондентских организаций (не только бюро, но и небольших объединений) в развитие международного рабселькоровского движения.

Ключевые слова: эсперанто-движение, эсперкор, эсперкоровские корреспондентские организации, бюро эсперкоров, международное корреспондентское движение.

The article deals with the role of Esperanto bureau correspondent (esperkorivo), operating in the Soviet Union during the 1924-1937 biennium, the correspondent of international traffic. In the Soviet Union, there were 5 such bureaus that had dozens of permanent correspondents from dozens of countries in the world, which exchanged hundreds or even thousands of sheets annually with them (various books, brochures, periodicals, leaflets).

The author highlights the activities of Esperanto office in the Ukrainian SSR (Kremenchug), which had dozens of permanent correspondents from dozens of countries annually exchanged hundreds of letters and various printed materials (books, pamphlets, periodicals, leaflets). Underlined the significant contribution esperkorivskyh correspondent institutions (not just the office, but also small organizations) in the development of international robsilkorivskoho movement.

Key words: Esperanto movement esperkor, esperkorivski correspondent organization bureau esperkorivo, international correspondent movement.

Олександр Наровлянський

Екскурсії в системі вітчизняної освіти та виховання (XIX – початок XX століття)

Стаття присвячена історії екскурсійної діяльності в школах наприкінці XIX – початку XX століття. Визначено основні види екскурсій, наведено приклади екскурсійних поїздок, які проводилися навчальними закладами. Подано матеріал щодо виробленої в зазначений період методики підготовки та проведення екскурсій з учнями. Проаналізовано позицію державних органів управління освітою щодо екскурсійної діяльності, відношення до цього виду діяльності пелагічної громадськості, пільги, що надавалися при проведенні екскурсій.

Ключові слова: екскурсія, подорож, методи навчання, освіта, виховання.

Статья посвящена истории экскурсионной деятельности в школах в конце XIX – начале XX столетия. Определены основные виды экскурсий, приведены примеры экскурсионных поездок, которые проводились учебными заведениями. Показана разработанная в указанный период методика подготовки и проведения экскурсий с учащимися. Проанализирована позиция государственных органов управления образования относительно экскурсионной деятельности, отношение педагогической общественности к данному виду школьной работы. льготы, которые предоставлялись при проведении экскурсий.

Ключевые слова: экскурсия, путешествие, методы обучения, образование, воспитание.

The author studies the development of excursion activities in schools at the turn of the XIX and XX centuries. He proves that in the late XIX - early XX century created a system of using excursion activities in education. He describes methodical recommendations for creating excursions, which envisaged logistical and methodical preparation; how the trips were organized and follow-up activities after completion of the excursions. The author analyzes state policies, in particular, the policies introduced by the educational administration authorities regarding educational excursions, and the attitude of the teaching community towards excursion activities at school. At the same time, he identifies financial and organizational challenges that hindered the development of excursion among students. The author concludes that a number of recommendations developed during the specified period could be successfully implemented today.

Keywords: excursion, trip, training methods, education, upbringing.

Сергій Половка, Ілона Макаревич

Науковий і творчий шлях Бутило Марії Дем'янівни (1945–2009 рр.): до 80-річчя з дня народження

На підставі особової справи, яку надав архівний відділ Уманської Міської Ради та літературних джерел, здійснено історичний зріз науково-педагогічної та громадської діяльності кандидата сільськогосподарських наук, доцента кафедри біології та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Бутило Марії Дем'янівни. У статті висвітлено умови зростання та юнацькі роки М. Д. Бутило. Акцентується увага читача на її становленні як фахівця – вченого агронома-рільника. Розглянуто шлях гартування як науковця з біологічною областю наукових інтересів. Увага в цій науковій праці приділена викладацькій роботі Марії Дем'янівни.

Ключові слова: Бутило Марія Дем'янівна, біологія, ботаніка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

На основании личного дела, которое предоставил архивный отдел Уманского Городского Совета и литературных источников, осуществлен исторический срез научно-педагогической и общественной деятельности кандидата сельскохозяйственных наук, доцента кафедры биологии и методики ее обучения Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины Бутило Марии Демьяновны. В статье освещены условия возрастания и юношеские годы М. Д. Бутыло. Акцентируется внимание читателя на ее становлении как специалиста – ученого агронома-земледельца. Рассмотрены ее путь становления как ученого с биологической областью научных интересов. Внимание в этой научной работе уделено преподавательской работе Марии Демьяновны.

Ключевые слова: Бутыло Мария Демьяновна, биология, ботаника, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины.

On the basis of personal affairs, which was provided by the archival department of the Uman City Council and literary sources, the historical section of scientific and pedagogical and social activities of the candidate of agricultural sciences, associate professor of the department of biology and methods of its teaching at the Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna Butylo Maria Demyanivna was performed. The article covers the conditions of growth and juvenile years M. D. Butylo. The reader focuses on its formation as a specialist - a scientist agronomist-renter. The way of quenching as a scientist with a biological field of scientific interests is considered. Attention in this scientific work is devoted to the teaching of Maria Demyanivna. In particular, her scientific-pedagogical path from the assistant to the assistant professor and head of the department is shown. Considerable attention is paid to her published

and unpublished scientific works, pedagogical and public activities outside the university.

Key words: Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna, Maria Demyanivna Butylo, biology, botany.

Тетяна Окольніча

Звичаєво-обрядова культура як засіб соціалізації дітей та молоді східних слов'ян

В статті, на основі аналізу етнографічних досліджень XIX - початку XX століття, розглядаються особливості народної педагогіки східних слов'ян, зокрема вплив обрядовості на соціалізацію дітей. Саме за допомогою вивчення досліджень етнографів XIX - початку XX століття можливо реконструювати, хоча б у загальних рисах, картину світу східних слов'ян та виховання їхніх дітей. Вивчення етнографічних пам'яток засвідчує, що соціальне зростання дитини у східних слов'ян відбувалося у процесі їх життєдіяльності.

Ключові слова: етнографічні дослідження, східні слов'яни, виховання, соціалізація, пострижини, молодіжні громади, обряди.

В статье, на основе анализа этнографических исследований XIX - начала XX века, рассматриваются особенности народной педагогики восточных славян, в частности влияние обрядов на социализацию детей. Именно с помощью изучения исследований этнографов XIX - начала XX века возможно реконструировать, хотя бы в общих чертах, картину мира восточных славян и воспитания их детей. Изучение этнографических материалов свидетельствует, что социальный рост детей восточных славян происходил в процессе их жизнедеятельности.

Ключевые слова: этнографические исследования, восточные славяне, воспитание, социализация, пострижини, молодежные союзы, обряды.

In the article, on the basis of the analysis of ethnographic studies of the 19th and early 20th centuries, the peculiarities of folk pedagogy of the Eastern Slavs, in particular the influence of rituals on the socialization of children, are considered. It is through the study of the research of ethnographers of the nineteenth and early twentieth centuries that it is possible to reconstruct, at least in general terms, the picture of the world of the Eastern Slavs and the upbringing of their children. The study of ethnographic sights testifies that the social growth of a child of the Eastern Slavs occurred in the process of their life.

The process of socialization of the Eastern Slavs child is regarded by the author as gradual, step-by-step mastery of a complex hierarchical behavioral system inherent in the cultural tradition of the Eastern Slavs, which included the acquisition of knowledge, rules, norms and values by the child, that is, it concerned all aspects of its life.

Key words: ethnographic research, the Eastern Slavs, upbringing, socialization, first haircut, youth communities, ceremonies.

Анастасія Петрушкова

Етапи розвитку викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах Польщі

Стаття присвячена становленню та розвитку викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах Польщі. Проаналізовані існуючі періодизації розвитку викладання іноземної мови у Польщі та на їх основі запропоновані етапи розвитку викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах Польщі. Висвітлені головні події, документи, організації, які мали вплив на іноземну вищу освіту в Польщі. Уточнені актуальні підходи та методи у викладанні іноземних мов в університетах Польщі. Досліджені деякі особливості організації іноземної підготовки студентів-бакалаврів денної форми навчання.

Ключові слова: іноземна мова, етапи розвитку викладання, вища освіта Польщі.

Статья посвящена становлению и развитию преподавания иностранного языка в высших учебных заведениях Польши. Проанализированы существующие периодизации развития преподавания иностранного языка в Польше и на их основе предложены этапы развития преподавания иностранного языка в высших учебных заведениях Польши. Освящены главные события, документы, организации, которые имели влияние на иноязычное высшее образование в Польше. Уточнены актуальные подходы и методы в преподавании иностранных языков в университетах Польши. Исследованы некоторые особенности организации иноязычной подготовки студентов-бакалавров дневной формы обучения.

Ключевые слова: иностранный язык, этапы развития преподавания, высшее образование Польши.

The article is devoted to the problem of formation and development of foreign language teaching in higher educational institutions. The author analyzes the existing periodizations of the development of foreign language teaching in Poland and on their basis proposes the following stages of the development of foreign language teaching in higher educational institutions of Poland: I (1919 -1939) - formation of methods of foreign language teaching; II (end of the 1940s -1956) - institutionalization of foreign education with domination of the Russian language; III (1956 - end of the 1980s) - renewal of teaching Western languages; IV (beginning of the 1990s - beginning of the 2000s) - reformation of foreign language education in accordance with European requirements; V (2005 - present) - adjustment

of European requirements to foreign language education according to national curricula. Main events, documents and organizations, that have influenced foreign language higher education in Poland, were covered. It was specified actual approaches and methods in foreign language teaching in universities in Poland. Some peculiarities of organization of foreign language proficiency of Bachelor students of full time were studied.

Key words: foreign language, stages of the development of teaching, higher education in Poland.

Олена Кірдан

Архівні джерела з питань управління вищими навчальними закладами на українських землях в імперську добу: 1802-1917 рр.

У статті представлений огляд архівних джерел дослідження системи управління вищими навчальними закладами на українських землях, що входили до складу Російської імперії у XIX – на початку XX століття. Поданий перелік невідомих та маловідомих архівних документів сприятиме розвитку нового напрямку міждисциплінарного наукового знання – університетознавства, допоможе дослідникам історії освіти схарактеризувати конструктивний та деструктивний досвід функціонування системи управління, розширити уявлення про теорію та практику управління вищими навчальними закладами.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, система управління, імперська доба, архівні джерела, історія освіти.

В статье представлен обзор архивных источников исследования системы управления высшими учебными заведениями на украинских землях, входивших в состав Российской империи в XIX – начале XX века. Представленный перечень неизвестных и малоизвестных архивных документов будет способствовать развитию нового направления междисциплинарного научного знания – университетоведения, поможет исследователям истории образования охарактеризовать конструктивный и деструктивный опыт функционирования системы управления, расширить представление о теории и практике управления высшими учебными заведениями.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, система управления, имперский период, архивные источники, история образования.

The article presents an overview of archive sources of the management system study of higher educational establishments in the Ukrainian lands that were part of the Russian Empire in the nineteenth and early twentieth centuries. The transformation of the system of management of higher educational institutions in XIX – beginning of XX century at the state, regional and institutional levels in the unity of theoretical content, practical implementation, structural and substantial transformations in accordance with changes in the regulatory legislation. A list of unknown and little-known archive documents will promote the development of a new direction for interdisciplinary scientific knowledge – university studies, help researchers in the history of education to characterize the constructive and destructive experience of functioning the management system, expand understanding of the theory and practice of management of higher education establishments.

Key words: higher educational establishment, management system, imperial era, archive sources, history of education.